

ŠTUDENTI VIŠJE ŠOLE ZA ZDRAVSTVENE DELAVCE IN SOCIOLOGIJA

Majda Pahor

UDK/UDC 616.253.5:377.5:301

DESKRIPTORJI: *sociologija; izobraževanje sestrsko*

THE STUDENTS OF THE HIGHER SCHOOL OF NURSING AND SOCIOLOGY

DESCRIPTORS: *sociology; education nursing*

IZVLEČEK – Članek prikazuje razvoj predmeta sociologija na Višji šoli za zdravstvene delavce od študijskega leta 1980/81 do 1985/86. Izhodiščno vprašanje sestavka je mesto sociologije v izobraževanju zdravstvenih delavcev. Predstavljeni so primerjalni rezultati dveh anket o tem, za katera področja družboslovja se študenti zanimajo in kako se njihov interes za posamezna področja kaže v izboru tem za seminarske naloge. Opisana je reorganizacija predmeta in njen učinek, kot se kaže skozi mnenja študentov.

ABSTRACT – The article presents the development of the subject of sociology on the Higher School of Nursing in school years 1980/81 to 1985/86. The starting point of the present article is the place sociology occupies in the education of health workers. Comparative results of the questionnaires with which we tried to find out which field of sociology our students are most interested in, and how is this reflected in their choosing of seminary themes, are presented. Reorganization of the subject and its consequences, as reflected in students opinions, are presented as well.

Uvod

V študijskih programih Višje šole za zdravstvene delavce je sociologija prisotna od leta 1972 dalje. Do leta 1979 so ta predmet predavali zunanji predavatelji, v študijskem letu 1979/80 pa sem sociologijo prevzela kot redno zaposlena pedagoška delavka šole. Sociologija na VŠZD je bila po sprejetju zakona o visokem šolstvu leta 1975 vključena v predmetni sklop t.i. temeljev marksizma, ki so vsebovali tudi filozofijo in politično ekonomijo. Tako je dobila sociologija na VŠZD podobno vlogo kot na drugih nedružboslovnih fakultetah in šolah, namreč, da bi dodala družboslovno dimenzijo strokovno usmerjenemu študiju. Predmetni sklop temeljev marksizma na nedružboslovne fakultete ni bil uveden brez odporov, lahko bi celo rekli, da je bil večinoma na silo, z dekretom vključen v študijske programe. Predavatelji ostalih predmetov so se pogosto čutili ogrožene, ker so se temelji marksizma zažirali v omejen fond ur študijskega programa, zlasti na dveletnem študiju. Bili so tudi ideološki zadržki do »rdečega verouka«, kot so nekateri imenovali te predmete. Veliko študentov je od svojih predavateljev ali pa zaradi lastnih izkušenj iz srednje šole prevzelo negativno stališče do novih vsebin.

Problemov, s katerimi sem se soočala ob začetku predavanj, je bilo torej več: najprej seveda objektivna zahtevnost izbora in prezentacije določenih poglavij iz sociologije v omejenem času (30 ur), ne nazadnje pa tudi »prebijanje ledu« pri študentih. Praviloma se na začetku predavanj skoraj vedno čuti hlad, ki veje iz

predavalnice od študentov. S tako začetno nezaupljivostjo se sicer verjetno srečuje vsak predavatelj, mene pa je vedno znova postavljala pred vprašanje: sociologija nima neposredne funkcionalne vloge pri delu zdravstvenih delavcev: ali je torej predmet objektivno smiseln in subjektivno zanimiv in pomemben za študente?

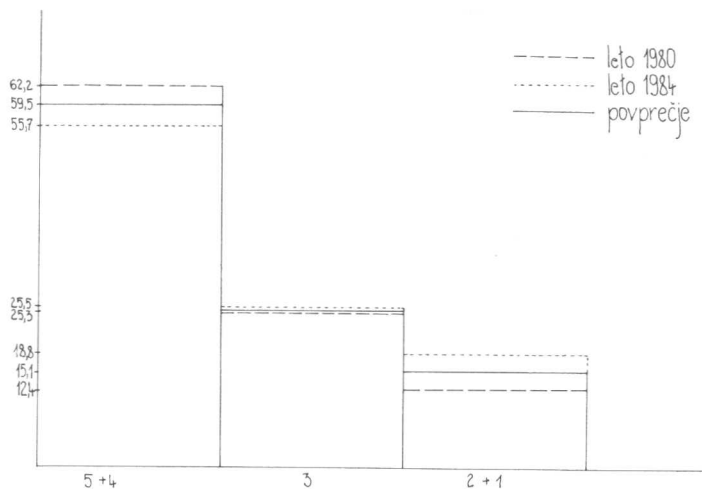
Kako torej razbiti led, kako predmet zastaviti, da bodo vsaj do neke mere udejanjeni smotri njegovega programa?

Smotri so seveda postavljeni visoko: študenti naj bi si osvojili temeljne pojme iz marksistično zasnovane sociologije. Z njihovo pomočjo naj bi poskušali dojeti specifičnosti jugoslovanske družbe in temeljna protislovja njenega razvoja, pa tudi dogajanja v svetu. Prav tako naj bi študenti dobili vpogled v osnovne ugotovitve družboslovnih znanosti o problemih delovnega in življenjskega okolja, da bi se lahko aktivno vključevali v proces samoupravnega odločanja. Pomemben cilj predmeta je tudi ozaveščanje študentov za družbene razsežnosti stroke in usposabljanje za interdisciplinarno sodelovanje. Ne nazadnje pa naj bi se študenti navajali na samostojen študij po virih in se usposabljali za ustrezno ustno in pisno izražanje in ustvarjalno razpravljanje.

Zanimanje študentov za posamezna področja sociologije

Ker je predmet sociologije izredno širok, za pouk pa je na voljo omejeno število ur, sem vprašala študente, katera področja jih najbolj zanimajo. Sestavila sem vprašalnik s seznamom 20 tem. Vsako od teh so študenti ocenjevali od 1 (sploh me ne zanima, ne želim, da to obravnavamo), preko 2 (vseeno mi je, če to obravnavamo ali ne), 3 (bi nekaj izvedel o tem, vendar ni nujno), 4 (zanima me) do 5 (zelo me zanima, potrebno in nujno bi bilo vključiti to temo v program). Študente sem anketirala dvakrat, prvič decembra 1980 (69 študentov) in drugič novembra 1984 (51 študentov). Skupaj je bilo anketiranih 120 študentov. Obakrat so bili to študenti 1. letnika oddelkov za fizioterapijo, delovno terapijo, sanitarno delo in radiologijo.

Grafično lahko zanimanje študentov prikažemo takole:

Vidimo, da so študenti označili večino predlaganih tem kot zanimivo ali zelo zanimivo, do približno četrtnine tem imajo nevtralen odnos, 15% predlaganih tem pa študentov ne zanima.

Tabela 1

Področje	% študentov, ki so temo ocenili s 4 ali 5	
	1980	1984
1. vloga medicine v družbi	<u>98</u>	<u>84</u>
2. družina, spolnost, starševstvo	<u>91</u>	<u>92</u>
3. sociologija poklicev	<u>84</u>	<u>57</u>
4. generacijski konflikti	<u>81</u>	75
5. religija in sodobni svet	<u>81</u>	<u>82</u>
6. prosti čas	71	<u>75</u>
7. odnosi med Slovenci in delavci iz drugih republik	71	<u>80</u>
8. usmerjeno izobraževanje	68	<u>57</u>
9. politika neuvrčenosti	65	43
10. socializem kot svetovni proces	60	41
11. vloge velikih osebnosti v zgodovini	60	47
12. sociologija morale	57	41
13. problemi družbene slojevitosti pri nas	52	47
14. specifične poti v socializem, na primer na Kitajskem	50	47
15. birokratizem, tehnokratizem	47	43
16. krize kapitalizma	46	41
17. sociologija umetnosti	40	47
18. Informbiro	36	33
19. politično odločanje in država	36	35
20. nastajanje novih narodov	34	45

op.: nad 80%

 dvakrat nad 80%

Procent tistih, ki so katerokoli temo ocenili z 1 ali 2, je majhen, tudi običajna nagnjenost k sredini se ni pokazala.

Tabela 2

Leto	število študentov	Število možnih odgovorov	Število dejanskih odgovorov	% 5+4		% 3		% 2+1		%
				%	5+4	%	3	%	2+1	
80	69	1380	1367	99	851	62,2	346	25,3	170	12,4
84	51	1020	1017	99	567	55,7	259	25,5	191	18,8
Skupaj	120	2400	2384	99	1418	59,5	605	25,4	361	15,1

Iz dobljenih podatkov lahko sklepamo naslednje:

- med študenti VŠZD je velik interes za različne teme s področja sociologije;
- med predlaganimi temami je bilo več pozitivno sprejetih kot zavrnjenih (celo najnižje uvrščene teme je vsaj 33% anketirancev označilo kot »zanimive« ali »zelo zanimive«);

- interes je usmerjen na stik stroke s sociologijo (zanimanje za sociologijo medicine), sociološko razlago primarnih družbenih odnosov (družina, spolnost, starševstvo) in religije;

- najmanj zanimanja je za bolj »politične« teme;

- v štiriletnem obdobju opazimo rahel padec zanimanja, vendar je vprašanje, če ga lahko, zaradi opazovanja na samo dveh časovnih točkah, posplošimo.

Visoki rezultati so mi porodili skeptično pripombo: rezultati kažejo izredno veliko zanimanje za sociologijo – ali ni to morebiti bolj navdušenje nad tem, da jih nekdo sprašuje, kaj mislijo, kot navdušenje nad sociologijo samo?

Kljub skepsi pa dejstvo, da je anketiranje v šestletnem razmiku dalo skoraj identične rezultate, verjetno kaže temeljni odnos študentov VŠZD do družboslovja.

Reorganizacija predmeta

Zanimanje študentov je očitno veliko. Kako organizirati predmet, da bo izvedba ustrezala tako smotrom kot interesom študentov?

Pouk sociologije* je bil razdeljen na predavanja (20 ur) in vaje (10 ur). Predavanja so namenjena predvsem obrazložitvi osnovnih socioloških izrazov (terminologiji) in seznanitvi z načinom, kako sociologija odkriva in raziskuje družbene pojave (metodologija), osvetljeni s primeri o značilnostih razvoja človeške družbe nasploh in posebej o silnicah, ki delujejo v sodobni družbi. Prav tako pa so na predavanjih predstavljeni nekateri izsledki slovenskega in jugoslovanskega družboslovja.

Študenti so v študijskem letu 1981/82 dobili novo obveznost: izdelavo seminarke naloge. Za potrebe seminarjev je bila okrepljena baza družboslovne literature v šolski knjižnici, ob prizadevnem sodelovanju knjižničark pa je bila izdelana priročna kartoteka za predmet, ki je prav tako na voljo v knjižnici.

Seminarske vaje so bile zastavljene kot predstavitev seminarških nalog in razprava o predloženih temah v skupini približno 20 študentov. Študenti so dobili okviren seznam nalog: izbor je bil prost, možne pa so bile tudi druge teme v dogovoru s predavateljem. Vsak študent je na najmanj dveh obveznih konzultacijah razvil koncept svoje naloge do končne oblike. Na vajah pa so potem študenti predstavljali vsebino svojih izdelkov. Včasih je bilo težko doseči prost nastop, brez branja. Kaže, da so retorične spretnosti v našem šolstvu povsem zanemarjene. Ponavadi so bile dve, tri teme v skupini s sorodnega področja in o teh smo razpravljali skupaj. Intenzivnost razprav je bila zelo različna: od komaj pozornega spremljanja do žolčnih intervencij. Najbolj izrazito različna stališča in s tem živahne

* Kot je tu opisano, je predmet potekal od št. 1 1981/82 do 1985/86. Nato je bilo spremenjeno razmerje med predavanji in vajami. (15:15) in ukinjena seminarska naloga, namesto te študenti pripravijo seminarske teme – krajše izdelke, brez mentorstva. Število študentov v skupini je bilo povečano od 20 na 30.

razprave so se pojavile ob temah: religija, splav, kontracepcija, odnosi v družini, mednacionalni odnosi v Jugoslaviji in podobno.

Predmet je stekel na nov način in omogočil druge oblike ugotavljanja zanimanja za posebna področja sociologije: na primer analizo vsebine seminarских nalog, ki so jih študenti lahko prosto izbirali. Analizirala sem vsebino nalog študentk 2. letnika oddelka za zdravljenje in nego v študijskem letu 1984/85. Študentke so izdelale 87 nalog. Največji interes je bil za sociološko proučevanje socialnopatoloških tem: seminarje s področja alkoholizma, samomorov, narkomanije, mladoletniškega prestopništva, prostitucije, posilstev je pripravilo kar 44% študentk. Na drugo mesto (26%) so se uvrstile tako imenovane »družinske« in »ženske« teme: razvoj družine, odnosi med spoloma, feminizem, razveza, splav, vzgoja otrok, emancipacija in podobno. Ostale študentke pa so pisale na primer o mladinskih subkulturah, o položaju Romov in Albancev v Jugoslaviji, o religiji in religioznosti pri nas, o Poljski, nekaj tem je bilo s področja etike in morale, tri študentke pa so z anketo ugotavljale, kako njihove kolegice, stanovalke študentskega doma, preživljajo svoj prosti čas.

Kako študenti ocenjujejo predmet

Po nekaj letih nove organizacije predmeta sem povprašala študente, kakšno mnenje imajo o predavanjih, vajah in izpitih iz sociologije. Sestavila sem vprašalnik s 17 vprašanji (razen enega vsa zaprtega tipa), zaokroženimi v tri problemske sklope: predavanja, vaje, izpit. Zaključno vprašanje je spraševalo študente po globalnem vtisu o predmetu, ki naj bi ga izrazili z oceno 1 (zelo slabo) do 5 (odlično). Anketirala sem 58 študentov: najprej jeseni 1985 študente 2. letnika oddelkov za delovno terapijo, fizioterapijo, sanitarno delo in radiologijo (38 študentov); ti študenti so poslušali predmet v svojem 1. in 2. semestru; in potem še maja 1986 20 študentk 2. letnika oddelka za zdravljenje in nego (4. semester). Druga skupina je bila anketirana pred izpitom, tako da na ta del vprašalnika ni odgovarjala.

Pomembnejših razlik med skupinama ni bilo, razen nekoliko večje kritičnosti pri študentih 1. letnika oziroma bolj pozitivnega odnosa do predmeta pri študentkah 2. letnika.

Predavanja

Udeležba na predavanjih je bila visoka: kar 87,8% anketirancev je obiskovalo predavanja redno ali pogosto, tako da njihove izjave o predavanjih lahko imamo za zanesljive. Bolj redno so se predavanj udeleževali študenti 1. letnika, razlika pa je

Tabela 3

Predavanja sem obiskoval-a:	število	%
1. pogosto	27	46,5
2. redno	24	41,3
3. redko	6	10,3
b.o.	1	1,7

Tabela 4

Razlogi za obiskovanje predavanj:	število	%
1. da bi imel-a svoje zapiske	31	53,4
2. predavanja so bila dobra	30	51,7
3. snov je bila zanimiva	28	48,2
4. nisem imel-a kaj drugega početi	2	3,4
5. da bi se srečal-a s kolegi in kolegicami	0	0
drugo	1	1,7

tudi pri motivih za obiskovanje predavanj. Pri prvem letniku je prevladoval praktični vidik (lastni zapiski), ki je pri drugem letniku šele na tretjem mestu. Razlog za neobiskovanje predavanj pa so bile praviloma druge študijske obveznosti.

Po mnenju študentov obeh letnikov so predavanja vsebovala veliko novih informacij, bila so razumljiva in tekoča. Kritičnih pripomb je sorazmerno malo: največ se jih nanaša na preveliko hitrost.

Tabela 5

Razlogi za neobiskovanje ali redko obiskovanje predavanj:	število	%
1. druge študijske obveznosti	10	17,2
2.-3. raje preštudiram po literaturi	2	3,4
2.-3. to ni eden najvažnejših predmetov	2	3,4
4. predavanja so bila slaba	1	1,7
5. snov me ni zanimala	0	0

Tabela 6

Kakšna so bila predavanja	število	%
1. vsebovala veliko novih informacij	33	56,9
2. razumljiva	29	50
3. tekoča	24	41,3
4.-5. prehitra	20	34,4
4.-5. logična in sistematična	20	34,4
6.-7. preveč zahtevna	4	6,8
6.-7. težko sem sledil-a	4	6,8
8. površna in ne dovolj pripravljena	0	0

Seminarske vaje

Izdelava seminarske naloge je pomenila večini študentov nekaj pozitivnega: priložnost, da zvejo kaj novega ali pa možnost za pisanje o nečem, kar poznajo in jih zanima. Pomembnejših razlik med letnikoma ni bilo. Pri oceni mentorstva seminarske naloge študenti poudarjajo dopuščanje samostojnosti; večina je tudi menila, da je literature za seminarske naloge dovolj ob primernem trudu pri iskanju. Pripombe o pomanjkanju literature gre verjetno pripisati iskanju virov v zadnjem trenutku.

Tabela 7

Izdelava seminarske naloge je bila zame:	število	%
1. priložnost, da zvem kaj novega	37	63,8
2. lahko sem pisal-a o nečem, kar me zanima	27	46,5
3. študijska obveznost kot vsaka druga	13	22,4
4. odvečen napor	1	1,7

Tabela 8

Mentorstvo seminarske naloge je bilo:	število	%
1. dopuščalo je dovolj samostojnosti	46	79,3
2. dobil-a sem dovolj informacij in napotkov 20	34,4	
3. samo formalno	6	10,3
4. preveč natančno, oviralo me je	0	0

Glede velikosti skupine in števila ur za vaje so odgovori študentov pokazali, da jim ta način dela ustreza in da bi ga bilo treba še intenzivirati z zmanjšanjem števila študentov v skupini ali zvečanjem števila ur za seminarske vaje. Druga želja se naslednjim generacijam študentov sicer uresničuje, prva pa žal ne, oziroma so restriktivni ukrepi povečali število študentov na 30, kar resno zmanjšuje kvaliteto dela.

Ker se na vajah izražajo družboslovni interesi posameznikov, se ti lahko bolj ali manj srečno ujamejo z interesi skupine. Zato je intenzivnost razprav zelo različna, vendar samo 10,3% anketirancev meni, da je večina študentov pasivna.

Popolnoma pasiven seveda ni nihče, saj mora vsak vsaj predstaviti svojo seminar-sko nalogo. Več kot tri četrtine anketirancev pa je izjavilo, da jih je zanimala večina obravnavanih tem. Večja pasivnost in ne vključenost v razpravo je torej najbrž bolj posledica različnih zavor kot nezanimanja. Seminarske vaje so študenti skoraj enoglasno (86,2%) ocenili kot najboljši del predmeta. Taka ocena kaže na njihovo željo po večji lastni aktivnosti, ustvarjalnosti, delu v manjši skupini, ukinitvi anonimnosti (pri vajah postavimo mize v krog in predse liste z imeni), razpravljanju brez frontalnega odnosa med katedrom in klopni.

Tabela 9

Literature za seminarske naloge je:	število	%
1. dovolj, če znaš poiskati	49	84,4
2. premalo v naši knjižnici	16	27,5
3.-4. premalo	1	1,7
3.-4. preveč	1	1,7

Tabela 11

Označite način vodenja seminar-skih vaj:	število	%
1. demokratski	51	87,9
2. avtokratski	2	3,4
3. anarhičen	0	0
b. o.	5	8,6

Tabela 13

Vas osebno je zanimala:	število	%
1. večina obravnavanih tem	44	75,8
2. približno polovica	14	24,1
3. samo nekaj	1	1,7
4. nobena tema	0	0

Tabela 10

Seminarske vaje so obsegale 10 ur na skupino približno 20 študentov, to je:	število	%
1. dovolj ur, vendar bi morala biti skupina manjša	25	43,1
2. skupina ustreza, vendar je ur premalo	23	39,7
3. dovolj, ustreza število ur in študentov	9	15,5
4. preveč, moralo bi biti manj ur in več študentov v skupini	0	0

Tabela 12

Ocenite aktivnost študentov na vajah:	število	%
1. razlika je v zanimivosti posameznih tem, zato je tudi aktivnost različna	33	56,9
2. približno pol študentov je aktivnih	17	29,3
3. večina študentov je aktivnih	7	12,1
4. večina študentov je pasivnih	6	10,3

Izpiti

Na ta del vprašalnika je odgovarjalo samo 38 študentov, ki so izpit že opravili. Posebnih pripomb niso imeli; večina (92,1%) ga v primerjavi z drugimi ocenjuje kot srednje težkega, samo po enemu študentu se je zdel zelo lahek oziroma zelo težak.

Splošni vtisi o predmetu

Večina študentov meni, da so seminarske vaje najboljši del predmeta. Tudi predmet kot celoto so ugodno ocenili, saj se je ob možnem razponu globalne ocene od 1 (zelo slabo) do 5 (odlično) izoblikovala povprečna ocena 4,3.

Sklep

Izhodiščno vprašanje, ki me je sililo v razmišljanje o sociologiji in študentih Višje šole z zdravstvene delavce, je bilo: kako uskladiti moje parcialne interese in cilje sociologije (za katere, upam, je značilna kritična refleksija obstoječega in navdušenje za sociologijo), s cilji ustanove, ki izobrazuje zdravstvene delavce, in z interesi študirajočih. Ali drugače povedano: ali bodo bodoči zdravstveni delavci znali manj zdravstvene nege, fizioterapije, radiologije, če bodo znali več sociologije? Ali je dodajanje »družboslovne dimenzije« izobraževanju zdravstvenih delavcev sploh potrebno? Ali ni še pogosta predstava o »dobrem srcu in delovnih rokah« medicinske sestre? Ali na drugi strani predstava tehnično izobraženega strokovnjaka, ki bo znal brez nepotrebne »filozofskega« balasta opravljati točno določene delovne postopke?

Odgovori na ta vprašanja so seveda takšni ali drugačni. Moje nekajletno ukvarjanje s sociologijo in zdravstvom oziroma s študenti zdravstvene usmeritve mi, kljub občasnim dvomom, nakazuje, da imata ti dve področji veliko skupnih točk in da lahko drugo od drugega dosti pridobita.

SLADKORNA BOLEZEN IN MOTNJE PREHRANJEVANJA

Obstaja motnja, ki se odlično ujema z drugima dvema: oblika sladkorne bolezni, pri kateri je bolnik odvisen od insulina, ter anoreksija in bulimija. Raziskovalci so ugotovili da skušajo sladkorni bolniki, ki jih hkrati muči tudi ena ali druga motnja prehranjevanja, uravnati svojo težo tako, da prav nevarno znižajo količino življenjsko potrebne insulina ali pa ga povsem opustijo.

Anoreksija nervoza (za katero je značilna izjemna izguba telesne teže in intenziven strah pred debelostjo) in bulimija (bolnik se na skrivaj baše s hrano, potem pa vse na silo izbruha) resno ogrožata zdravje prizadetih. Pri bolnikih s sladkorno boleznijo pa obe motnji otežkočata zdravljenje in povečujeta tveganje daljnosežnih posledic sladkorne bolezni, se pravi slepote, bolezni ledvic ali amputacije. Opuščanje ali omejevanje insulina lahko sproži glikosurijo ali izgubljanje glukoze s sečem, izgubo teže in povečuje tveganje za različne zaplete.

Psiholog Randi Birk in endokrinologinja Martha Spencer sta pregledala več kot 500 žensk s sladkorno boleznijo, starih od 13 do 45 let. Pri tem sta uporabljala anonimne vprašalnike. Raziskovalca sta odkrila, je 16 odstotkov njunih pacient kdaj v življenju izpolnjevalo kriterije za bulimijo, 1 odstotek za anoreksijo in 2 odstotka za »mejno« anoreksijo. Kar 5 odstotkov jih je priznalo, da so svojo težo uravnavale z opuščanjem ali omejevanjem insulina.

Bolniki s sladkorno boleznijo, ki imajo hkrati tudi anoreksijo ali bulimijo, svojo težo uravnavajo na enak način kot drugi s tema motnjama, poroča Birk. Sladkorna bolezen jim omogoča še en način nadzora nad telesno težo.

»Naslednja stopnja najine raziskave bo izdelava vprašalnika o prehranskih navadah, ki ga bo izpolnjevalo zdravstveno osebje in bo služil kot nadzorni instrument,« pravi Birk. »Tega problema se je še težje lotiti kot običajne anoreksije ali bulimije.«